

Araştırma Makalesi
Research Article
DOI: 10.20981/kuufefd.30903

Vedat ÇELEBİ

Yrd. Doç. Dr. | Assist. Prof. Dr.
Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Kayseri-Türkiye
Erciyes University, Faculty of Letters, Department of Philosophy, Kayseri-Turkey
celebivedat@gmail.com

Çağdaş Mantıkçı Anlam Kuramında Dil-Dünya İlişkisi ve Metafiziğin Yadsınması

Öz

Mantıkçı anlam kuramının temel amacı gündelik dilden kaynaklanan belirsizlikleri, çok anlamlılığı ortadan kaldırmak ve biçimsel bir dil oluşturmaktır. Mantıkçı anlam kuramının dil-dünya uygunluğunu esas alan mantıksal atomcu yaklaşımı, dildeki tek tek bütün anlam birimlerinin dünyadaki şeylere karşılık geldiğini, dildeki her sözcüğün bir şeye, her önermeninse belli bir olgu bağlamına gönderme yaptığını savunan anlam görüşüdür. Bu noktada mantıkçı anlam kuramı çerçevesinde değerlendireceğimiz kendilerine Viyana Çevresi filozofları da denen mantıkçı pozitivistler, önermeler arasında ayrım yaparak; metafizik önerme ve kavramların anlamdan yoksun olduğunu iddia ederler. Çünkü onlara göre, yalnızca kesin olarak doğrulanabilen önermeler anlamlı olabilir. Buradan hareketle anlam sorununun gerçekte bir doğruluk sorunu olduğu sonucuna varmışlardır. Sonuç olarak bu makalede, mantıkçı anlam kuramının dil-dünya ilişkisi ve metafizik eleştirisi mantıksal atomcu ve mantıkçı pozitivist yaklaşımlarından hareketle değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler

Anlam Kuramı, Dil-Dünya İlişkisi, Anlamlılık, Doğrulanabilirlik İlkesi, Metafizik Eleştirisi.

Giriş

Anlam probleminde dil-dünya ilişkisi dil felsefesinin en temel tartışma konusudur. Bu problem felsefe tarihinde kendisini daha küçük birimlerde sözcük-nesne ilişkisi ya da önerme-olgu ilişkisi biçiminde göstermektedir. Bir sözcüğü ya da önermeyi anlamlı yapan ve anlamda nesneliliği sağlayan ölçütün ne olduğu hakkında felsefi bir sorgulama söz konusudur. Özellikle 20. yüzyılda analitik felsefe geleneğinin ilk döneminde kendini gösteren mantıkçı anlam kuramı da dil-dünya ilişkisi ve anlam problemini dilsel çözümleme ve mantıksal analiz üzerinden değerlendirmektedir. Analitik felsefede ortak olan özellik felsefi problemlere dil açısından yaklaşmak ve bu problemlere dil analizi yoluyla çözüm aramaktır. Birden fazla geleneği içinde barındıran bu akımın ilk evresinde ortaya çıkan filozofların temel amacı, gündelik dilin belirsizliğinden kurtulmuş bir dil oluşturmak ve nesnel bir anlama ulaşmaktır. Biçimsel olarak kusursuz bir dil oluşturma çabası, felsefenin dünyaya ilişkin getirdiği betimlemeleri, bilimsel açıklamalardaki kesinliğe dayandırma düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada, karşımıza mantıksal atomculuk ve mantıkçı pozitivizm olarak adlandırılan iki yaklaşım çıkmaktadır.

İlk olarak mantıksal atomculuğa baktığımızda bu yaklaşım Bertrand Russell'ın felsefe anlayışının temelinde yer alır. Russell bu yaklaşımı 1918 yılında verdiği, *The Philosophy of Logical Atomism* başlıklı derste sunar. Russell, mantıksal atomculuk öğretisinde dildeki mantıksal atomların dünyadaki atomsal olgulara karşılık geldiğini öne sürmektedir. Atomsal önermeler kendinden başka hiçbir önermeye indirgenemeyen ve doğrudan kendisine karşılık gelen olgulara dayanan önermelerdir. Atomik önermeler ve moleküler önermeler ayrımı yaparak moleküler önermeleri ve paradoksal gözükten önermeleri mantıksal analize tabi tutar. Bu noktadaki en temel amacının ise önermelerin doğruluk değeri vermek olduğunu söylemek mümkündür. O halde olgulara karşılık elen doğruluk değeri verebildiğimiz önermeler anlamlı olmaktadır. Russell'ın mantığının temelinde, cümlelerin dış dünyada var olan şeyler ile bire bir örtüştüğü biçiminde bir ideal dil varsayımı vardır. Aynı şekilde Frege'ye göre de, bir önermenin anlamını bilmek, ona belirli bir doğruluk değeri verebilmektir. Frege, bir cümlenin anlamını, onun doğruluk koşullarıyla açıklamaktadır. Doğru ya da yanlış olmaya uygun dilsel ifadeler ise ancak dış dünyada var olan gerçek nesnelere ya da olgulara göndermede bulunan önermelerdir.

Bu döneme egemen olan temel anlayış, dil ile dünya arasında bir uygunluğun olduğudur. Bu uygunluk da Russell'da biçimlenen ve daha sonra Wittgenstein'm birinci dönem çalışmalarıyla sürdürülen atomsal önermeler kuramına dayanır. Analitik felsefenin kurucuları olarak bilinen Frege ve Russell tarafından geliştirilen mantıksal atomculuk, Wittgenstein ile birlikte zirveye ulaşmış ve felsefe yalnızca mantıksal anlamda bir dil analizine indirgenmiştir. Özellikle ilk dönem Wittgenstein felsefesinin temel eseri olan *Tractatus Logico-Philosophicus* tarafından dillendirilen olgusal temellendirmeye birlikte, bir şeyin doğruluğu yani olgusal olması, aynı zamanda onun anlamlı oluşuyla özdeşleştirilmiştir.

Bu dil ve dünya arasındaki uygunluk görüşünün, Wittgenstein'ın *Tractatus* adlı yapıtında da sürdürüldüğü görülür. Wittgenstein'e göre, sözcükler ve dünya arasındaki bağlantı adlar aracılığıyla sağlanır. Bir ad bir nesneyi belirtir. Nesne onun anlamıdır. Bir

dilin temel bir tümcesi de, açıkça adların düzenlenmesi veya birbirine bağlanmasıdır. Wittgenstein'm bu yaklaşımı daha sonra, Viyana Çevresi'nin olgusal karşılığı bulunmayan her şeyi tümüyle yadsınmasıyla, değişik bir biçim alacaktır. Bu da aslında, aşağıda da belirtileceği gibi, bir sonraki dönem tartışmalarının temel sorunsalını oluşturacaktır; çünkü bu, duyu deneyiyle doğrulanmayan her türlü anlatımın anlamsız olduğu sonucuna götürecektir.

Wittgenstein henüz *Tractatus*'un başında tüm felsefi sorunların dilin mantığının yanlış anlaşılmasından kaynaklandığını söylemektedir (Wittgenstein, 2002: 3), Wittgenstein'da, "dil'in sınırları, dünyanın sınırlarına işaret eder." Burada Wittgenstein'm gerçekliğin mantıksal yapısı ile dilin mantıksal yapısını aynı şey olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Wittgenstein, " Dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır. Mantık dünyayı doldurur, dünyanın sınırları onun da sınırlarıdır" demektedir (Wittgenstein 2002: 131). Wittgenstein'e göre, dil ile dünya arasında tam bir karşılıklık bulunur, dilin yapısı dünyanın yapısını yansıtır ya da resmeder; dolayısıyla, o, dile ilişkin bir analiz yoluyla, gerçeklikle ilgili temel doğrulara ulaşabileceğimizi savunur.

Bu düşünceyi temsil eden diğer önemli gelenek de pozitivist bilim anlayışı etkisinde ortaya çıkan mantıkçı pozitivistlerdir. Mantıkçı pozitivism ifadesi, Viyana Çevresi adıyla anılan bir grup düşünürün görüşlerini ifade etmek üzere kullanılır. O halde mantıkçı pozitivism, Viyana'da bir araya gelen bir grup felsefeci ve bilim adamının düşünsel arayışları neticesinde şekil almış bir felsefi yaklaşım olarak tanımlanabilir. Mantıkçı pozitivistin "evi" olarak nitelendirilen Viyana Çevresi amacını bilimi, metafizik sorunlardan ve anlamsız önermelerden arındırmak ve bilimin anlamını, kavramlarını ve önermelerini açıklığa kavuşturmak olarak belirler. Böylece felsefenin işlevi, metafiziği önlemek için yapılan dilsel analize indirgenmiş olmaktadır (Altınörs, 2003: 123-124). Viyana Çevresi düşünürlerinin birçoğu gibi mantıkçı pozitivist çizgide değerlendirebileceğimiz Carnap ve Ayer de önermelerin yalnızca deneysel olarak doğrulanabildikleri sürece anlamlı olduklarını böylece metafiziğe ait önermelerin anlamsız olduğunu düşünürler.

Carnap'a göre, mantıksal çözümlene yoluyla bilimsel önermelerin bilgisel içeriğini, anlamını açıklamayı hedefleyen uygulamalı mantık veya bilgi teorisindeki araştırmalar, biri olumlu diğeri de olumsuz iki sonuca yol açmaktadır. Olumlu sonuç empirik bilim alanında ortaya çıkar; çeşitli bilim dallarının çeşitli kavramları aydınlatılır; bunların biçimsel, mantıksal ve epistemolojik bağlantıları netleştirilir. Tüm değer felsefesi ve normatif kuramları da içine alacak şekilde, metafiziğin alanında ise, mantıksal çözümlene, bu alanda ileri sürülmüş tümcelerinin tümüyle anlamsız olduğu yönündeki olumsuz sonucu üretir (Carnap 1966: 60-61).

Şu halde Viyana Çevresi düşünürlerinin en temel amacı, her türlü metafizik görüşün anlamsız olduğunun gösterilmesi olmaktadır. Bu tutum, doğa bilimlerindeki özellikle de fizik bilimindeki gelişmelerden de destek almış ve metafizik olan her şeye karşı çıkararak bütün bir felsefe geleneğini neredeyse anlamsız saymıştır. Pozitivist bilimin nesnel, evrensel, çizgisel ilerlemeci anlayışı ve gerçekliğe tam olarak ulaşılabilirliğine olan inancı bu dönem de yapılan felsefe anlayışlarını da şekillendirmiştir. Özellikle analitik felsefenin mantıkçı pozitivist geleneğinde felsefenin dilinin, yönteminin ve amacının belirlenmesinde pozitivist bilim anlayışının etkisi

görülmektedir. Mantıkçı pozitivistlerin temel ölçütü “doğrulanabilirlik ilkesi” olarak karşımıza çıkar. Doğrulama ilkesi, bir önermenin anlamlı olabilmesi için ya analitik ya da deneysel olarak doğrulanabilir olmasını gerektiğini ifade eden bir ilkedir. Mantıkçı pozitivistler için “sözde-önergeler” olan metafizik cümleler, doğrulanabilir olmadıklarından dolayı anlamdan yoksundur.

Bu yaklaşımlar dil-dünya ilişkisinin kurulmasında mantıksal yapıyı ortak nokta olarak kabul etmiş ve anlamlılık-doğrulanabilirlik ilkesinden hareketle metafiziğin yerini saptamak istemişlerdir. Metafizik önergelerin diğer olgusal önergelerden ayırt edilmesi noktasında doğrulanabilirlik ilkesi temele alınmaktadır. Doğrulanabilirlik ilkesi ise, bir önermenin ancak ve ancak bir olguya karşılık gelmesi ile o önermenin doğruluk değerine sahip olabileceği tezine dayanır. Anlamlı önerme, doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir olmalıdır. Bu açıdan bakılınca doğrulanması mümkün olmayan önergeler anlamlı değildir. Bu noktadan yola çıkan mantıkçı pozitivistler metafizik önergeler deneyimlenemez olduğundan metafiziği anlamlı önergelerin özellikle de bilimsel alanın dışında bırakırlar. Bu anlatılanlar çerçevesinde makalede, dil-dünya ilişkisinin kurulmasında mantıksal analiz ve anlamlılık-doğrulanabilirlik ilişkisini temele alan mantıksal atomcu ve mantıkçı pozitivist olarak niteleyebileceğimiz filozoflardan hareketle mantıkçı anlam kuramının metafiziğe olan bakışı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Mantıkçı Anlam Kuramında Dil-Dünya İlişkisi

Mantıkçı anlam kuramında değinmemiz gereken ilk filozof mantıksal atomculuk görüşünün kurucusu olan Bertrand Russell’dır. Russell’ın mantık temelli yaklaşımı, matematiğin mantıksal temellere dayandırılması ile daha sağlam olacağı düşüncesine dayanmaktadır. Russell, matematiğin mantıktan oluşturulması ile kesinlik kazanacağını düşünerek bu düşüncesini duylara dayalı bilgimize uyguladı ve “mantıksal atomculuk” olarak tanımlanan görüşünü ortaya koydu. Russell bu görüşünde en basit cümlelere atomik önergeler adını verir ve bu önergeleri daha karmaşık önergelerden ayırır. Bertrand Russell, “mantıksal atomculuk” adıyla anılan öğretisini ilk olarak 1918 yılında Londra’da verdiği bir dizi konferans ile tartışmaya açmıştır. *Mantıksal Atomculuk Felsefesi (Philosophy of Logical Atomism)* adlı eserinde de öğretisini ayrıntılı bir teorik çerçeveye yerleştirmiştir. Aslında birtakım bilgi kuramsal sorunları çözmek amacıyla geliştirilmiş bir yaklaşım olan Russell’ın mantıksal atomculuğu, analitik felsefe geleneğinin mantıkçı pozitivism döneminde yer alan tüm filozoflar tarafından ortak bir yöntemsel çerçeve olarak kabul görmüştür (Altınörs 2003: 118).

Mantıksal atomculuk öğretisinin temelini, dilin yapısıyla dünyanın yapısı arasında uygunluk bulunduğu iddiası oluşturur. Burada dilin yapısı, mantıksal bir yapıdır. Dünya ise mantıksal fiziksel uygunluk tezine göre hakkında bir şeyler öğrenilmesi mümkün bir yapıdadır (Rossi 2001: 28).

Russell düşüncesindeki bu temel mantığı aşağıdaki şekilde açıklar: “...itiraf ediyorum ki, bileşenlerinin sayısı sonsuz olabilir olmasına rağmen, karmaşık olanın yalınlardan oluşması bana açık gelmektedir. Yalınlardan söz ederken, deneyimlenmeyen ama yalnızca çözümlemenin sınırı olarak çıkarılarak bilinen bir şey hakkında konuştuğumu açıklamalıyım. Nesnelere yalın olmasa bile

belirli bir türdeki nesnelere karşılık gelen yalın simgeleri varsa, böyle bir mantıksal dil hataya yol açmayacaktır” demektedir (Russell 2013: 175). Buradan da anlaşılacağı üzere Russell, mantıksal atomculuk öğretisinde, dildeki mantıksal atomların dünyadaki atomsal olgulara karşılık gelmesini anlamlılık koşulu olarak öne sürmektedir. Russell'ın anlayışı, önermenin dış dünyada var olan şeyler ile bire bir örtüştüğü biçiminde bir ideal dil varsayımına dayalıdır.

Russell'da atomsal olgular, atomsal önermelerin dilsel olmayan karşılıkları olarak görülmektedir. Atomsal önermelerin doğrulanma ya da yanlışlanmalarını belirleyen, atomsal olgulardır. Atomsal olgulara ulaşmak için atomsal önermelerden hareket etmek gerekir. Bu yine de, atomsal olguların doğrudan algılanamayacağı anlamına gelmez. Russell'a göre onlar doğrudan algılanan kendi başına şeylerdir (Rossi 2001: 23–24). Ona göre, atomsal önermeler tekil duyu verilerinin dildeki temsilleri iken, önermeler dış dünyadaki olguların temsilleridir.

Bu bağlamda atomsal önermeler ile atomsal olgular arasında da terimi terimine bir karşılıklılık söz konusudur. Dünya gerçekte nitelikleri olan ve diğer şeylerle bağıntı içine giren şeylerden oluşmaktadır. Russell, “dış dünyada bulunan yalın bir şeyi değil, belirli bir niteliğe sahip belirli bir şeyi ya da belirli bir bağıntı içinde olan belirli şeyleri olgu olarak adlandırıyorum” diye yazmakta ve olguların adlar ile değil, önermeler ile aynı anda dile getirildiğini belirtmektedir. Russell, olguların (psikolojik durumlar hariç) dış dünyaya ait olduklarını belirtmektedir. Atomsal olgular doğrudan kavranır; bunlar, duysal algıya ait olgulardır (Rossi 2001: 23). Russell, olgudan varolan şeyleri kasteder. Ona göre bir olgu durumu önermede içerildiğinde anlamlıdır. Anlamlılık, adlarda değil önermelerde söz konusudur. Çünkü adların referansları nesnel iken önermelerin referansları olgulardır. Önermeler olgu ya da olgu durumlarına ilişkindir.

Russell, anlamlılık ve önermeler arasındaki ilişkiyi bilgi görüşünden hareketle kurar. Bu bağlamda önermeleri, doğrudan bilgi içeren ve betimsel bilgi içeren olarak ikiye ayırır. Örneğin, pencereden gördüğüm deniz hakkındaki bilgim doğrudandır. Fakat doğrudan bilemediğim çok şey vardır; bunlarda betimleme yolu ile bilinir. Örneğin, Sokrates'i doğrudan değil; fakat Atinalı bir filozof olarak Platon'un hocası olarak yani bilgiye ilişkin betimlemeden hareketle biliriz (Özcan 2014: 175). Yukarıda dolaylı olarak ifade edilen “Sokrates Platon'un hocasıdır” önermesi atomsal bir önermedir. Bu noktada Sokrates'e ilişkin bilgi Sokrates sözcüğünün gönderme yaptığı tümelden, kavramdan hareketle yapılan betimlemeye ilişkindir yoksa kişiye ilişkin, öznel olan duyu verilerinin sonucu değildir. Çünkü Russell'a göre, bilginin temeli doğrudan bilebildiğim duyu verilerinden hareketle kurulamaz onlardan hareketle oluşturduğum öznel olmayan tümeller zemininde yapılan betimlemeden hareketle oluşturulur.

Russell'a göre, bir önermenin atomsal olduğu, ancak onun karşılığı olan olgunun gerçekten atomsal olduğu kesin olarak bilinebiliyorsa iddia edilebilir (Russell 2013: 70–71). Söz konusu kurama göre, atomsal bir önerme içinde birlikte-anlamlı terimlerden herhangi biri ('ve', 'veya', 'bazı', vb.) yer almaz. Bu tür terimler içeren önermeler, atomsal önerme olamaz. Örneğin, “Bütün insanlar ölümlüdür” önermesi, atomsal bir önerme değildir; bu karmaşık bir önermedir. “Sokrates ölümlüdür” önermesi ise atomsal bir önerme olmanın tüm gereklerine sahip bir önermedir (Altınörs 2003: 119). Burada şunu tekrar belirtmek gerekir ki, özel adlar ya da tekil terimler betimleme yolu ile

gönderme yaparlar. Yukarıdaki önermedeki Sokrates adı tarihte yaşamış ve bütün her şeyden yalıtılmış kişinin adına değil ona ilişkin bilgimizden hareketle kurulmuş betimlemeye gönderme yapmaktadır. Esas olan betimleme yolu ile yapılmış önermedir. O halde doğruluk ya da yanlışlık doğrudan bilinen önermelerin yanı sıra betimleme yolu ile kurulan önermeler için de geçerlidir. Bu noktada, Russell'ın temele aldığı atomik önermelerin doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir olmalarını belirleyen atomik olgulardır.

Atomal önermeler ise kendinden başka hiçbir önermeye indirgenemeyen ve doğrudan kendisine karşılık gelen olgulara dayanan önermelerdir. Sözelimi, "Ahmet'in üç çocuğu var" önermesi böyle bir önermedir. Bu önerme, adı Ahmet olan belirli bir kişiye ve onun üç tane çocuğuna göndermede bulunmaktadır. Bu tür önermeler doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir önermelerdir. Önermelerin doğrulukları ya da yanlışlıkları ise, göndermede bulunduğu olgularla uyuyup uyumamasına bağlıdır. Bir başka deyişle, eğer Ahmet diye biri ve üç de çocuğu varsa, önerme doğru; aksi durumda yanlıştır (Rossi 2001: 23). Bu bağlamda dile gelen önermenin doğru mu yanlış mı olduğu da onun göndermede bulunduğu nesne ya da olgu durumunun denetlenmesi ile belirlenir ve belirsizlik ortadan kaldırılır. Russell, dış dünyaya ait bilgilerimizin, tıpkı mantıkta olduğu gibi, mantıksal ifadelerin öğelerine ayrılabilirdiği gibi, öğelerine ayrılabilceğini ifade eder.

Russell'ın buradaki temel amacı, dış dünyayı oluşturan en son parçaları bulmak ve dil ile bunlar arasındaki ilişkiyi kurmaktır. Bu nedenle ideal bir dil oluşturmak gerekir. Bu dil, dış dünya ile eş biçimli olmalıdır. Dildeki her birim, gösterdiği şeyi tam karşılamalıdır. Gösterdiği şeyi tam karşılayan bu dil Russell için matematik dilidir. Bu dilin en önemli özelliği ise belirsiz olmaması, açık ve seçik olmasıdır (Turgut 2000: 28).

Mantıkçı anlam kuramı açısından değinmemiz gereken bir diğer filozof Wittgenstein'a göre de, dünyanın yapısı matematiksel, mantıksal bir yapıdır. Böyle olduğu içindir ki, mantıksal ve ideal bir dil bu yapıyı yansıtabilir. Wittgenstein'ın dili, gündelik dilin özel bir hali, idealleştirilmiş şeklidir. Soykan'ın cümleleriyle ifade edecek olursak; "Wittgenstein'ın ideal dili, esasen, büyük ölçüde normal dilin sözcükleriyle oluşmuş *Tractatus*'un dilidir. Dünyanın resmi bizzat bu dilden çıkarılır" (Soykan 2006: 48).

Tractatus'ta Wittgenstein, etkisinde kaldığı mantıkçı düşünceden hareketle tam bir mantık silsilesi ortaya koyar. Bu yaklaşımın iki temel tezi vardır:"1- Dilin işlevi dünyayı betimlemektir. Betimleme dilsel resimlerle dünyayı yansıtmak, dünyayı dilde temsil etmektir. 2- Dilin sınırları dilin yapısını verir, çünkü söylenebilir olanın yapısını anlamak, dilin sınırını çizmekle mümkündür" (Altug 2004: 47).

Mantıksal atomculuğun dil ve dünya arasındaki uygunluk görüşü, Wittgenstein'ın *Tractatus* adlı yapıtında mantıksal ortaklık düşüncesi merkezinde resim kuramı aracılığıyla sağlanır. Bu kurama göre, dil ve olgular arasında bir ortaklık söz konusudur. Dil, olgular dünyasını yansıtan bir işleve sahiptir. Dil, dilsel resimlerle dünyayı yansıtır ve temsil eder. Bu düşüncenin temel mantığı, resim ve onun resimlediği şey arasında yapısal bir benzerlik kabulüne dayanmaktadır. Çünkü resim ve resimlenen şey arasında bir ortaklık olması gerekir ki biri diğerinin resmi olabilsin. Böylece Wittgenstein, dil ve dünya arasındaki ilişkiden hareketle dilde anlam için bir sınır belirlemektedir.

Wittgenstein’da, “dil’in sınırları, dünyanın sınırlarına işaret eder. Ona göre mantık, dünyayı doldurur, dünyanın sınırları onun da sınırlarıdır.” Toplam gerçeklik dünyadır ve dil, gerçekliğin bir yansımasıdır. Burada Wittgenstein’in gerçekliğin mantıksal yapısı ile dilin mantıksal yapısını aynı şey olarak gördüğü anlaşılmaktadır (Wittgenstein 2002: 131). Yukarıda da değindiğimiz gibi dil ve dünya arasındaki ortaklığı kuran mantıksal yapıdır. Bu bağlamda anlamlı önerme, gerçekliği mantıksal biçimde resmeder. Önermelerin gerçeklik hakkında bir şeyler dile getirmesi bu mantıksal yapı ile mümkündür.

Bu mantıksal form, ahlaki değerler ve benin dünya ile olan ilişkisinde bulunmadığı için, bunların da resmedilmeleri söz konusu olmaz. Bu ve benzeri şeyler, kendileriyle ilgili olarak hiçbir şeyin söylenemeyeceği ve dolayısıyla sessiz kalınması gereken metafiziksel konulardır. Metafiziksel problemlerin bir çözüme kavuşturulmasalar bile, ciddi ve derin konular oluşturduğunu söyleyen Wittgenstein’in bu görüşü onu, doğrulanabilirlik ilkesini temele alan mantıkçı pozitivistlerin metafizik karşıtı tavrına çok yaklaştırır (Cevizci 1999: 904).

Çünkü Wittgenstein, dil ve dünya arasındaki ilişkiyi “önerme, bir olgu bağlamının betimlenmesidir” sözüyle dile getirmektedir (Wittgenstein 1996: 49). O halde, bir olgu durumuna işaret etmeyen metafizik önermeler anlamsız olmakta ve mantıksal olarak dile getirilebilir alanın dışında kalmaktadır. Bunun tersi olan olgusal önermeler ise, deneye dayandıkları için doğrulanabilir veya yanlışlanabilir karaktere sahip olduklarından anlamlı önermelerdir. Bu noktada anlamlılık, doğrulanabilirlik ve metafizik ilişkisini mantıksal atomculuk anlayışından hareketle biraz daha genişleterek açıklamaya çalışalım.

Mantıksal Atomculukta Anlamlılık ve Doğrulanabilirlik İlişkisi

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi doğrulanabilirlik ilkesine göre, bir önermenin anlamlı olması o önermenin doğrulanabilmesiyle doğrudan ilgilidir. Bu açıdan bakılınca doğrulanması mümkün olmayan önermeler anlamlı değildir. Doğrulanabilirlik ilkesi, düşüncenin doğruluğunu, olgusal olan olarak belirlenen gerçeklikle, olgusal dünya ile ilişkisine bağlar; yani bilgi, anlamlılık ve olgu arasında bağımlı bir ilişki söz konusudur.

Bu olgu merkezli bilgi yaklaşımını betimleme kuramından hareketle ortaya atan Russell’a göre, daha öncede mantıksal atomculuk ve dil-dünya ilişkisi bağlamında değindiğimiz gibi önerme, doğru ya da yanlış olabilen bir sözcükler dizisidir. Yani önerme, anlamlı olarak kabul edilebilen, ya da yadsınabilen şeydir. Olgu dediğimiz şeyi anlatan, yani söylendiği zaman belli bir şeyin belli bir niteliği ya da belli şeylerin belli bir bağıntısı olduğunu anlatan bir önermeye atomsal önerme adını verir. Çünkü atomsal önermelerin atomların moleküller içine girmesi gibi, içlerine girdiği başka önermeler vardır. Atomal önermelerin, olgular gibi herhangi sayıda biçimleri olabilmesine karşın, bunlar yalnızca tek türden önermelerdir. Olgularla önermeler bakımından dilde koşutluğu koruyabilmek için, şimdiye dek incelediğimiz olgulara, atomal önermelerin doğru mu yanlış mı olduğunu belirleyen “atomal olgular” adını verir (Russell 1996: 54). Böylece atomal önermeler, doğruluk ya da yanlışlıklarını belirleyen atomal olgulara bağlanırlar. Ancak doğruluk ya da yanlışlığının taşıyıcıları önermelerdir. Demek ki her

olgu bir önermeye karşılık gelir: Biri doğru, diğeri yanlış. Öyleyse resmetme bağıntısı, aynı zamanda bir adlandırma bağıntısıdır (Rossi 2001: 23).

Russell'a göre, "her bir olgu için iki önerme vardır, biri doğru diğeri yanlıştır ve sembollerin doğasında hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğunu bize gösteren hiçbir şey yoktur. Görüldüğü gibi, bir önermenin bir olguyla iki farklı ilişkisi vardır: Bunlardan birisi olgu için doğru olması, diğeri de yanlış olmasıdır" (Russell 2013: 52). Bundan dolayı tüm anlamlı önermeler doğrulanabilir; yani ya doğru ya da yanlıştır.

Doğruluk ve anlamlılık sorunu bağlamında değinmemiz gereken bir diğere isim Frege de, bir ifadenin anlamlı olduğunun söylenebilmesi için, onun gerçekliğe ait bir nesne ya da olguya dair bir bildirimde bulunması gerektiğini söyler. Frege'ye göre, bir bildirim anlamlı bilmek, ona belirli bir doğruluk değeri verebilmektir. Doğru ya da yanlış olmaya elverişli dilsel ifadeler ise ancak dış dünyada var olan gerçek nesnelere ya da olgulara göndermede bulunan sentetik önermelerdir. Frege, "Über Sinn und Bedeutung" (Anlam ve Gönderge Üzerine) başlıklı ünlü makalesinde, bir cümlenin anlamlı olduğunu göndergesi olarak açıklamaya kendisini götüren şeyin "doğruluk" olduğunu vurgulamaktadır (Altinörs 2003: 65).

Frege, bir cümlenin anlamlı olduğunu, onun "doğruluk koşullarıyla" açıklamaktadır. Frege, bir cümlenin "anlamlı bilmenin", o cümlenin "hangi koşullarda doğru olduğunu bilmekle" özdeş olduğunu savunmaktadır (a.e., 124).

Frege, önermelerin kendi doğruluk değerlerine gönderme yaptıklarını öne sürmüştür. Önermelerin anlamlılığı ile yetinmeyip göndergesini sorgulamasının nedeninin "doğruluk" olduğunu ifade etmektedir (Frege 1989: 5). Ona göre, tüm doğru önermeler aynı doğruya, tüm yanlış önermeler ise aynı yanlışla gönderme yapmaktadır.

Frege'ye göre, önermenin konusunu gösterdiği bir gönderme ya da referans olmasa bile, önerme doğruluk değerinden yoksun olabilir. Fakat bu, önermenin anlamsız olduğunu göstermez (Turgut 2000: 21). Frege'nin kuramı iki temel kavram üzerine temellenir. Bunlar anlam ve göndergedir. Bir önermenin anlamı bir düşünceye işaret ederken, göndergenin işaret ettiği şey bir doğruluk değerinden başka şey değildir.

Frege'nin ayırt edici yönü anlam ve göndergenin özdeş olmadığını savunmasıdır. Bu noktadan hareket eden Frege, $a=a$ ve $a=b$ gibi iki özdeş önermeyi ele alır ve bunların farklı iki özdeş önerme olduklarını göstermeye çalışır. Bunu "Sabah Yıldızı, Akşam Yıldızıdır" önermesine uygular. Gerçekte astronomik olarak böyle bir tek yıldız vardır. Bu yıldız sabah görüldüğünde "Sabah Yıldızı", akşam görüldüğünde ise "Akşam Yıldızı" adını alır. "Akşam Yıldızı, Sabah Yıldızıdır", $a=b$ önermesine, "Akşam Yıldızı, Akşam Yıldızıdır" ise $a=a$ önermesine karşılık gelir. Bu önermeler anlam bakımından ayırdırlar fakat gönderme ya da bir diğere anlamıyla referans bakımından ayırdırlar (a.e., 20). Frege'ye göre, "Akşam Yıldızı" ile "Sabah Yıldızı" aynı şeye yani Venüs gezegenine göndermede bulunur ama bu adların Venüs gezegenini gösterme biçimleri farklıdır (Frege 1989: 8).

Frege, bu durumda adların anlamları ile göndergesini ayırmış olmaktadır. Ona göre, "Akşam Yıldızı" ve "Sabah Yıldızı" adlarının göndermeleri aynıdır ancak kendilerini gösterme biçimleri farklı olduğundan anlamları da farklıdır. Böylece Frege anlamı, nesne ile uyuşmaya indirgeyen yaklaşımlardan farklı bir açılım sergiler. Anlam,

göndergesi olan nesne ile eşitlenmez ve nesnenin kendini gösterme biçimi olarak değerlendirilir. Ancak bu da anlamın özneye bağımlı olduğu ve öznel olduğu anlamına gelmez.

Frege'de düşünceler ne dış dünyanın nesnelere ne de öznel tasavvurlar yani bilinç içeriğidir. Düşünceler dış dünyadan ve bilinçten farklı bir yere aittir. Bu alan duyularla algılanmamak bakımından tasavvurlarla uyusur; bir taşıyıcıya ihtiyaç duymamak bakımından nesnelere uyumludur (Özcan 2014: 43). Burada psikolojik anlamda bilinç içeriğini, psikolojizmi reddettiğini görürüz. Çünkü psikolojizm düşünceleri tasavvura indirger. Oysa Frege'ye göre düşünceler objektiftir ve öznenin zihninin dışındadır.

Bu doğrultuda Frege, anlamın öznenin bağımsız bir yanının olduğunu öne sürer ve anlamı ideden özellikle ayırır. Bu durumda anlam bir nesne olan göndergeyle, zihindeki bir tasarım olan ide arasında bir üçüncü bölgede bulunur. Frege'ye göre, aksi takdirde eğer anlam sözcüğün temsil ettiği şeyin zihnimizdeki tasarımı olsaydı, bu durumda herkes farklı bir dili konuşurdu ve biz asla birbirimizle anlaşılamazdık. Hiç kimsenin zihnindeki bir ide başkasınıkiyle aynı değildir. Frege bu duruma İskender'in atı olan Bucephalus'u örnek gösterir. Ona göre bir ressam, bir at binicisi ve bir hayvan bilimci, "Bucephalus" adını farklı idelere bağlar (Frege 1960: 59).

Ona göre, Ay'ı teleskopla gözlemleyen kişi açısından Ay, göndergedir. Gönderge olarak Ay, teleskopun objektif merceği ile yansıtılan gerçek imge yoluyla ve gözlemcinin retinasındaki imge yoluyla gerçekleşen gözlemin nesnesidir (a.e., 60). Bu durumda Frege'ye göre ide, gözlemcinin retinasında oluşan imgeyken, anlam objektifin merceğindeki imgedir. Anlam bu örnekte de görüldüğü üzere özneye bağlı olan, ama öznenin farklı olarak kendi nesnellığı olan bir şeydir.

Frege için dilin anlam taşıyan temel birimi sözcükten çok önermedir. Bu durumda sözcük veya özel ad açısından anlam ve gönderge ayrımı söz konusu iken, önerme dikkate alındığında anlam ve doğruluk ilişkisi esastır. Frege bir sözcüğün anlamını, o sözcüğün içerdiği nesnel bir şey olarak ele alırken, bir önermenin anlamını o önermenin içerdiği düşünce olarak ortaya koyar (a.e., 62). Önermenin anlamını düşünce olarak belirleyen Frege, mantıksal bir terim olarak önermenin göndergesinin, o önerme veya önermenin doğruluk değeri olduğunu ortaya koyar. Ona göre doğruluk değeri, önermenin doğru ya da yanlış olma koşullarıdır (a.e., 63).

Mantıksal Pozitivist Yaklaşım ve Metafiziğin Yadsınması

Bu aşamada, mantıkçı pozitivist düşüncenin zeminini hazırlayan Wittgenstein'dan hareketle mantıkçı pozitivist filozofların metafiziği yadsınması ve bu yadsınmanın doğrulanabilirlik ilkesine nasıl dayandırıldığını ortaya koymamız gerekmektedir. Bu bağlamda anlamlı önermelerin ölçütü, doğrulanabilirlik ve metafiziğin elenmesi ilişkisini ortaya koymaya çalışacağım. Burada esas olan metafizik önermelerin diğer önermelerden nasıl ayırt edildiğidir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, ilk önce mantıkçı pozitivistlerin düşüncelerini şekillendiren Wittgenstein'ın temel mantığını kısaca belirtelim. Bu düşüncenin

zeminini hazırlayan Wittgenstein'a göre, cümlelerin anlamlı olup olmadığı, resmettiği dünyada karşılığının bulunup bulunmadığına bakılarak anlaşılabilir. Eğer cümle, bir olgusal durumu belirtiyorsa anlamlı, yoksa anlamsızdır. Olgusal durumu belirten bir cümle, dünyanın doğru bir resmi, tersi ise dünyanın yanlış bir resmi olacaktır. Dünyanın yanlış resmi anlamsız cümleler, dünyanın doğru resmi de anlamlı cümlelerdir.

Wittgenstein'a göre, evrene ilişkin bir şey durumunu yansıtan önermeler olgulara ve olaylara ilişkindir ve doğrulukları ancak ait olduğu olgu durumlarıyla karşılaştırılarak, yani deney ve gözlem vasıtasıyla denetlenebilir.

Metafizik önermeler evrenle ilişkili olmadıkları halde evrenden bir şeyler yansıtıyormuş gibi göründükleri için boş anlamlı önermeler olarak adlandırılır (Özlem 2003: 185). Metafizik önermeler ne deney ve gözlemlerle ne de kendi içlerinde doğrulukları denetlenemeyen önermelerdir.

Tractatus'un son önermesi olan: "Üzerine konuşulamayan konusunda susmalıdır." Çünkü bu tür metafizik önermeler ne doğru ne de yanlış olarak nitelendirilebilir. Wittgenstein'ın çıkış noktası şuydu: ancak mantıkî bir biçime; yani mümkün bir anlama sahip olan; yani empirik olarak doğrulanabilir şeyi düşünebilirim. Böylesi bir ilke dile getirilemeyen ve aşkın kavramına herhangi bir anlam vermeyi yadsır (Hadot 2011: 42). Ona göre, "gerçekten bir dile getirilemeyen vardır, kendini gösterir; işte mistik budur" (a.e., 43). Bu noktada metafizik, ahlak, estetik dile getirilebilir alanın dışında kalmaktadır. Wittgenstein'a göre, bir şeyin dile getirilebilmesi için önermenin olgu durumlarına indirgenebilmesi gereklidir.

Dil, dünyanın sınırını aştığında anlamsız olmakta, olgusal bir duruma sahip olmayan alanlar söz konusu olduğunda susmak gerekmektedir. Çünkü dilin sınırı dünyanın sınırındır. Bundan dolayı din, ahlak, estetik, metafizik alana ait cümlelerin hepsi anlamsızdır.

Wittgenstein, dilin metafizik öğelerden ayıklanması gerektiğini savunmaktadır. Metafizik ona göre üzerinde konuşulamayacak alanı oluşturmaktadır. Üzerinde konuşulabileceği mümkün olan alan ise dilin doğru ve yanlış olarak değer kazanabileceği mantıksal yanındır. Ona göre, felsefe kendini metafizik öğelerden arındırıp mantık boyutuyla konularına yaklaşırsa bütün problemlerini çözebilecektir. Böylece dilin amacı da doğru ya da yanlış olan şeyleri iletme olduğundan, anlamlı önermeler yalnızca, şeylere ilişki doğru bildirimlerde bulunabilen önermeler olacaktır.

Wittgenstein'ın bu yaklaşımı daha sonra, kendilerine mantıkçı pozitivistler denen Viyana Çevresi filozofları tarafından sürdürülecektir. Viyana Çevresinin hemen hemen bütün etkinliği metafiziğe karşı bir mücadeleye dönüşecektir.

Mantıkçı pozitivistizmin "evi" olarak nitelendirilebilecek Viyana Çevresi, 1929 yılında, *Bilimsel Dünya Görüşü: Viyana Çevresi* adıyla bir bildiri yayımlar. Bu bildiride amaçlarını aşağıdaki şekilde ifade ederler:

"Amacımız, tek bir bilimin, yani insanlığın edinebileceği tüm bilgileri; fizik ya da psikoloji, doğa bilimleri ve edebiyat, felsefe ve özel bilimler gibi birbirinden tamamen ayrı disiplinlere ayırmaksızın içinde toplayan bir bilimin, yaratılmasıdır. Bu amaca ulaşmanın yolu Frege ve Russell'in geliştirmiş oldukları mantıksal çözümleme yönteminin kullanılmasıdır. Bu yöntem, bilimi metafizik

sorunlardan ve anlamsız önermelerden arındırmak ve bilimin anlamını, kavramlarını ve önermelerini açıklığa kavuşturmak” (Joergensen 1951: 4). Viyana Çevresi düşünürlerine göre, felsefenin yapabileceği tek şey, kavramların metafiziksel olup olmadığını araştırmaktır (Johansson 1982: 19).

Mantıkçı pozitivistler için “sahte-önermeler” olan metafizik önermeler, doğrulanabilir olmadıklarından dolayı anlamdan yoksundur. Sahici önermeleri öyle olmayanlardan ayırmak üzere kullandıkları doğrulama işlemi, bir önermenin tasvir ettiği olgu durumuyla uyuşup uyuşmadığını denetlemekten ibarettir (Altınörs 2003: 124).

Mantıkçı pozitivistlere göre, olgusal bilgilerin ötesinde, felsefe için daima “metafizik” gibi bir tehlike söz konusudur. Mantıkçı pozitivistler böylece felsefenin işlevini, bilimlere karışmış “sahte-önermeleri ayıklamak ve dolayısıyla metafiziği önlemek üzere yürütülecek dilsel çözümleme olarak tanımlamaktadır (a.e., 123-124). Mantıkçı pozitivistler “doğrulama ilkesi” ile, bir dilsel ifadenin doğrulanabilir olmasını, anlamlılık koşulu olarak ileri sürmektedir (a.e., 112-113).

Viyana Çevresi düşünürlerinin çıkış itibarıyla en temel amacı her türlü metafizik görüşün anlamsız olduğunu savunmaktır (Chapman 2008: 23). Carnap ve diğer mantıkçı pozitivistler de doğal dillerin sık sık anlam belirsizliğine ya da çok-anlamlılığa yol açtığını ve bu kusurları giderme amacıyla ideal bir dil kurmanın gerekli olduğunu düşünmektedir. Carnap’ın da belirttiği gibi Wittgeinstein’in bir önermenin anlamının yalnızca onun doğrulama yöntemine bağlı olduğu görüşü çevre düşünürleri üzerinde derin bir etki yaratmıştır (Carnap 1997: 45). Mantıkçı pozitivistlerin bu anlamda Wittgeinstein’den etkilendiklerini söylemek mümkündür.

Carnap’da aynı şekilde metafiziksel önermelerin ne yanlış ne de doğru olduğuna dikkat çekerek anlamsız olduklarını belirtmiştir (a.e., 45). Carnap, metafiziğin reddi olarak doğrulanabilirlik ilkesini öne sürer (Carnap 1996: 9–10). Çünkü Carnap’a göre, “eğer bir önerme bir olgular durumunu açıklıyorsa, o zaman ne olursa olsun, o önerme anlamlıdır; eğer bu olgular durumu varsa o önerme doğrudur, yoksa yanlıştır” (Bozkurt 2003: 232).

Carnap, dilin mantıksal çözümlenmesiyle vasıtasıyla, metafizik alanda ileri sürülen tüm önermelerin anlamsız olduğunun görüleceğini iddia eder. Carnap ve Viyana Çevresi, işaret ettiğimiz gibi, bir ifadenin anlamının onun doğrulanma yöntemine bağlı olduğunu düşünmektedir (Deleuze 1993: 172). Carnap, “mantıksal çözümleme yoluyla, metafiziğin önermelerinin sahte önermeler olduğunun açığa çıkarılabileceğini” iddia etmektedir (Carnap 1966: 61).

Carnap için bir önermenin anlamını bilmek, hangi durumlarda doğru olup hangi durumlarda doğru olmadığını bilmektir (Özcan 2014: 78). Carnap’a göre, metafizikteki sahte önermeler, olgu durumlarının temsil edilmesi için hiçbir içerik sunmazlar; metafizik, insanın yaşam karşısındaki duygu hallerinin ifadesinden, içteki hislerin dışsallaştırılmasından veya dışavurumundan başka bir şey değildir (Carnap 1966: 67).

Carnap’a göre, bir sözcüğün anlamı onun uygulanma ölçütü ile belirlendiğinden, ölçütün sınırlandırılmaları, herhangi birinin sözcük ile her istediği şeyi kastetmesini engeller. Dolayısıyla da “empirik” anlam ile karşıtlık içinde olduğu düşünülen “metafiziksel” anlam diye bir şey yoktur (a.e., 63).

Söz konusu bir sözcüğün anlamı, onun içinde yer aldığı atomsal önermelerin doğruluk koşulları tarafından belirlenmiştir; atomsal önerme denen şeylere bir indirgeme yöntemi geliştirme zorunluluğu da bundan kaynaklanır. Bu indirgeme yöntemine göre, “bir nesne ya da bir kavram başka nesnelere ya da kavramlara indirgenebilir olmalıdır” (Bozkurt 2003: 220). O halde, önermeler verili olan şeyler hakkında olmalıdır. Bu durum Carnap’ın şunu öne sürmesine olanak tanır: “Metafizik anlam diye belirtilen empirik anlam ile karşıtlık içinde kullanılması gereken sözcük, kesinlikle var olmayan bir şeydir... Yani sözcük ancak boş bir kabuktur” (Rossi 2001: 37).

Viyanalı Çevresi filozoflarından biri olan Ayer de, *Dil, Doğruluk ve Mantık* adlı eserinde anlamlı bir cümlenin yalnız empirik ya da analitik olarak doğrulanabileceğini bildirerek, yalnızca analitik ve sentetik önermelerin anlamlı olabileceğini vurgulamaktadır (Chapman 2008: 10).

Ayer açısından metafizik önermelerinin anlamsız olmaları sadece onların olgusal içerikten yoksun olmalarından dolayı değil; bunların önsel önermeler de olamayacağından kaynaklanmaktadır (Carnap 1997: 19). Ayer’e göre, bir önerme, bir kimse için, ancak o önermeyle öne sürülen şeyi nasıl doğrulayabileceğini, yani belli koşullar altında hangi gözlemlerin kendisini önermeyi doğru olarak kabule ya da yanlış olarak reddetmeye götüreceğini biliyorsa bir anlam taşıyabilir (Altınörs 2003: 125).

Carnap’ın düşüncesinde olduğu gibi Ayer de, doğrulanabilirlik ilkesinin temele alınması gereğinden hareketle metafiziği reddetmiş ve onun felsefeden elenmesi gerektiğini savunmuştur. Ayer’in doğrulanabilirlikten kastı, deney ve gözlem yoluyla bir şeyin ortaya konulmasıdır. Ayer’e göre, bir metafizik önermenin yanlışlığını ortaya koymak için, o önermenin olgusal durum hakkında bir şey söyleyip söylemediğini test etmeye olanak verecek bir ölçütün düzenlenmesi ve ele alınan metafizik yargıların bu ölçüte uymadığının gösterilmesi yeterlidir (Ayer 1998: 13).

Ona göre, bir önermenin hangi yolla doğrulanabileceğinin sorulmasından sonra, eğer onu doğrulamaya götüren bir kanıt yoksa bu önerme bir sahte önermedir ve bu önerme hakkında gerçek bir soru sorulamaz demektir (a.e., 13). Ayer’e göre, metafizik önermelerin anlamsızlığı, onun duyu-deneyimlerine açık olmayışıyla gösterilmektedir. Buna göre duyu-deneyinin gerçek dışı olduğunu savunan idealist görüşlerin elenmesi gereklidir (a.e., 17). Ancak Ayer, metafizikçilerin söylemlerinin anlamsız olduğu olgusunun, onların yalnızca olgusal içerikten yoksun olmalarından dolayı değil, aynı zamanda metafizik söylemlerin apriori olmadığı sonucundan da çıktığını belirtmektedir (a.e., 19).

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere, mantıkçı pozitivistler bir olgu durumuyla karşılaştırmaktan ibaret olan ve “doğrulanabilirlik” olarak adlandırdıkları denetleme işlemini, anlamlı olan ifadeleri anlamlı olmayanlardan ayırmanın ölçütü olarak kabul etmektedirler.

Sonuç

Mantıksal atomculuk öğretisinin mantığı, dilin yapısıyla dünyanın yapısı arasında uygunluk bulunduğu iddiasıdır. Russell, mantıksal atomculuk öğretisinde, dildeki mantıksal atomların dünyadaki atomsal olgulara karşılık geldiğini öne sürmektedir. Ona göre, anlamlı önermeler karşılığı olan atomsal önermelerdir. Aynı şekilde bir önermenin anlamı onun doğruluk koşullarıdır. Bu bağlamda anlamlı önermeler doğru ya da yanlış değeri alabilen önermelerdir. O halde amaç önermelere doğruluk değeri kazandırmak yani belirsizliği, çok anlamlılığı ortadan kaldırmaktır.

Önermelerde doğruluk değeri belirleyici iken özel adlar ya da sözcükler söz konusu olduğunda ise anlam, onların göndergesine indirgenir. Yani bir sözcüğün ya da özel adın anlamı ile göndergesi aynı şey olarak karşımıza çıkar. Ancak belirtmemiz gerekir ki Russell'da gönderge; nesnenin, kişinin kendisi değil, onlara ilişkin tümellerden, kavramlardan yani bilgimizden hareketle yapılan betimlemedir. Bunun nedeni de Russell'a göre, nesnelere doğrudan tanışık olmamız ve onlara ilişkin betimlemelere ihtiyaç duymamızdır.

Bu tartışmada değinmemiz gereken bir diğer filozof Frege ise, sözcüğün anlamını, o sözcüğün gönderme yaptığı nesne olarak kabul eden ve anlamı göndergesine indirgeyen yaklaşıma karşı çıkar. Sözcüğün anlamı ile göndergesini ayırır. Ona göre, bir sözcüğün ya da özel adın anlamı göndermede bulunduğu nesne de değil nesnenin kendini gösterme biçiminde aranmalıdır. Önermenin anlamı söz konusu olduğunda ise, anlam düşüncedir. Düşünce de insan zihninin keyfi ürünü değil, öznelere arası düşünmenin ortak mülkü olabilen nesnel bir gerçekliktir. Önermenin göndergesi de onun doğruluk değeridir. O halde Frege'ye göre anlam, özneye ve nesneye ait olmayıp nesnenin kendini gösterme biçimi olarak farklı bir alana aittir. Bu yüzden de anlam objektiftir, zihinsel duruma indirgenmiş psikolojik bir olay değildir.

Wittgenstein ise, dil ile dünya arasındaki uygunluk problemine ilişkin düşüncelerini Tractatus'ta: "Cümle bir olgu bağlamının betimlenmesidir", "cümle gerçekliğin bir tasarımıdır" sözleriyle ortaya koymaktadır. Wittgenstein'a göre, dilin sınırlarının içinde kalan söylenebilecek olanı da dilin sınırlarının dışında kalan söylenemeyecek olanı da belirleyen, dilin kendi iç doğasıdır. Dilin kendi doğası ise, bir şeyi dile getirmeyen ama bir şeyin dile getirilmesine izin veren veya vermeyen mantıktır.

Wittgenstein'm bu yaklaşımı daha sonra, mantıkçı pozitivist filozoflarda olgusal karşılığı bulunmayan her şeyin tümüyle yadsınması biçiminde kendini gösterir. Özellikle Carnap, Ayer gibi Viyana Çevresi üyelerinin etkisiyle benimsenmiş olan doğrulama ilkesi, anlamlı cümlelerin sayısını oldukça azaltmaktadır. Bu ilkeye dayanarak, doğrulanamayan her dilsel ifade "sözde-önerme" olarak nitelenmekte ve anlamdan yoksun sayılmaktadır. Bir anlamlı önermenin doğrulanması, o önermenin olgusal içerikle desteklenip desteklenmemesine bağlıdır. Metafizik türündeki sözde önermelerin bilgimizi genişletmediği gibi doğrulanma olanakları da yoktur. Mantıkçı pozitivist bakış açısına göre felsefe, metafiziksel düşünüş biçimlerinden ve metafiziksel önermelerden arındırılmalıdır.

Negation of Metaphysics and Language-World Relation in Theory of Contemporary Logical Meaning

Abstract

The main goal of the theory of logical meaning is to eliminate polysemy, uncertainties resulting from the ordinary language and create formally a perfect language. This approach based on language- world suitability is meaning conception defending that one by one all of the meaning units in language corresponds to something in the world, each word in language refers to something, and each proposition makes reference to a certain state of affairs. Logical positivists, who are also named as Vienna circle philosophers, we evaluate within the frame of the theory of logical meaning, claim that metaphysical proposition and concepts are deprived of meaning considering the distinction they made between the propositions. Because, according to them, only definitely verifiable propositions can be meaningful. The most distinctive feature of this line of thought is that the proposition which makes a proposition meaningful is verifiable in principle. From this point of view, they concluded that the meaning problem is an accuracy problem in fact. In this paper, critique of metaphysics and language- world relation of the theory of logical meaning will be evaluated from the approach of logical atomistic and logical positivists.

Keywords

Theory of Meaning, Language-World Relation, Meaningfulness, Principle of Verifiability, Critique of Metaphysics.

KAYNAKÇA

ALTUĞ, Taylan (2004) Modern Felsefede Metafiziğin Elenmesi, İstanbul: Etik Yayınları.

ALTINÖRS, Atakan (2003) Dil Felsefesine Giriş, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

AYER, Alfred, Jules (1998) Dil, Doğruluk ve Mantık, çev. Vehbi Hacıkadıroğlu, İstanbul: Metis Yayınları.

BOZKURT, Nejat (2003) 20. Yüzyıl Düşünce Akımları, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

CARNAP, Rudolf (1966) “The Elimination of Metaphysics through Logical Analysis of Language”, *Logical Positivism*, ed. A. J. Ayer, trans. by A. Pap, pp. 60-81, New York: The Free Press.

CARNAP, Rudolf (1996) *Philosophy and Logical Syntax*, England: Thoemmes Press.

CARNAP, Rudolf (1997) “Philosophical Problems”, *The Philosophy of Rudolf Carnap*, Edit. Paul Arthur Schilpp, Usa: The Library of Living Philosophers.

CEVİZCİ, Ahmet (1999) Paradigma Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma Yayınları.

FREGE, Gottlob (1960) *Philosophical Writings of Gottlob Frege*, (P. T. Geach, M. Black, Edit-Trans), Oxford: Basil Blackwell.

FREGE, Gottlob (1989) *Anlam ve Yönetim Üstüne* çev. Şule Elkatip, Felsefe Tartışmaları, Alanya: Panorama Yayınları.

GILLIES, Deleuze (1993) *Philosophy of Science in the Twentieth Century, Four Central Themes*, Oxford: Basil Blackwell.

HADOT, Pierre (2011) *Wittgenstein ve Dilin Sınırları*, çev. Murat Erşen, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

JOHANSSON, Ingvar (1982) “Anglosakson Bilim Felsefesi”, çev. Şahin Alpay, 4. kitap, Yazko Felsefe Yazıları.

JOERGENSEN, J. (1951) *The Development of Logical Positivism*, Chicago: The University of Chicago Pres.

MAGEE, Bryan (2008) *Büyük Filozoflar: Platon’dan Wittgenstein’a Batı Felsefesi*, çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yayınları.

ÖZCAN, Zeki (2014) *Dil Felsefesi I (Mantıkçı Paradigma)*, İstanbul: Sentez Yayıncılık.

ÖZLEM, Doğan (2003) *Bilim Felsefesi*, İstanbul: İnkılap Yayınları.

RAVENSROFT, Ian (2005) *Philosophy of Mind*, 1. Basım, İngiltere: Oxford University Press.

ROSSI, Jean, Gerard (2001) *Analitik Felsefe*, çev. Atakan Altınörs, İstanbul: Paradigma Yayınları.

RUSSELL, Bertrand (2007) *Belirsizlik*, çev. Yücel Yüksel, İstanbul: Felsefe Arkivi Dergisi, Sayı 31.

RUSSELL, Bertrand (1996) *Dış Dünya Üzerine Bilgimiz*, çev. Vehbi Hacıkadıroğlu, İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.

RUSSELL, Bertrand (2013) *Mantıksal Atomculuk Felsefesi*, çev. Dilek Arlı Çil, Kurtul Gülenç ve diğerleri, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

SOYKAN, Ömer, Naci (2006) Felsefe ve Dil (Wittgenstein Üzerine Bir Araştırma), İstanbul: MVT Yayınları.

SIOBHAN, Chapman (2008) Language and Empricism, (After The Vienna Circle) New York: Palgrave Macmillan Press.

TURGUT, İhsan (2000) Çağımızın En Son Felsefe Akımları ve Felsefeciler, 1.Baskı, İzmir: Anadolu Matbaacılık.

WITTGENSTEIN, Ludwig (1996) Tractatus Logico-Philosophicus, çev: O. Aruoba, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

WITTGENSTEIN, Ludwig (2002) Tractatus Logico-Philosophicus, (D. F. Pears and B. F. McGuinness, Trans.). Routledge Classics.